

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

FEBRUARY/MARCH 2009

MEMORANDUM

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona o na le maqephu a 6.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA 1**

- 1.1 E ne e le basadi ba dilemong tse fetang 40. ✓ (1)
- 1.2 Lesedinyana la British Journal of Cancer. ✓ (1)
- 1.3 Ke ka lebaka la hobane ha le kgetholle mme le bile le bolaya basadi ka bongata bo makatsang. ✓✓ (2)
- 1.4 Ho hlalosa hore kankere ha e kgetholle batho/basadi ho ya ka dilemo tsa bona, e hlasela basadi kaofela. ✓✓ (2)
- 1.5 D✓ (1)
- 1.6 B✓ (1)
- 1.7 Tjhe✓, ha a kgetholle hobane o bontsha le ho lemosa batho hore lefu lena le ka tshwara mosadi e mong le e mong ho sa kgethollwe morabe le mmala wa hae✓✓ (3)
- 1.8 Ha hlahala e phatloha, e kena methapong ya madi e phalle le madi mme ebe e tlatatlala mmeleng e nto itulela moo e ratang mmeleng wa motho. ✓✓✓ (3)
- 1.9 E✓; setjhaba se ka fola molemo ka ho itlahlaha. Sena se ka etsa hore motho a thibeke kankere e sa qala mmeleng. ✓✓ (3)
- 1.10 E ke dumellana le ona✓. Ha batho bohle ba ka tseba ka lefu lena mme ba tseba le ho itlahlaha lona ba tla tseba ho e elellwa e sa qala mme ba ka fumana pheko kapele. ✓✓ (3)

TEMA YA 2

- 1.2 1.2.1 Phoka kopi e tjhesang o utlwe ha mahlaba a fela pele kopi e fela. ✓✓ (2)
- 1.2.2 Batswadi/Bomme✓. Ho thwe e kgethwa/ratwa ke bona. ✓ (2)
- 1.2.3 Manyepa (kgekge)/sirilamunu le (honey/lemon). ✓✓ (2)
- 1.2.4 Sepheo ke ho toboketsa/hatella hore Medsip ha se sopho. ✓✓ (2)
- 1.2.5 Ke mohopolo feela✓. Ke pheteletso, hobane mahlaba a ke ke a nyamela kapele hakaalo✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****Keriti ya ho tshwaya Tema ya Kakaretso**

Kgato	Phihlello	Matshwao	Tlhaloso ya Bokgoni
7	E babatsehang	9–10	Ha ho na diphoso; e kgutshwane e bile e toma; e bontsha kutlwisiso ya potso. Nehelano le tatellano ya dintlha e a babatseha mme o na le dintlha tsohle tsa bohlokwa.
6	E kgabane	7–8	Boholo ba dintlha tse ka hodimo di a hlahella mona le ha nehelano e se e hlwahlwa hakaalo (jwalo ka e ka hodimo).
5	E kgotsofatsang	6	E a utlwahala. E kgutshwane le ha e se hakaalo; e kenyeditse le dintlha tse sa hlokahaleng. Nehelano e batla e kentse dintlha kaofela tsa bohlokwa.
4	E lekaneng	5	Dintlha tse jereng mehopollo ya sehlooho tse etsang 50% di a hlahella le ha dintlha tse ngata tseo e seng tsa bohlokwa di senya phethahalo ya tema. Nehelano ya dintlha tsa hae ha se e ntle hakaalo.
3	E mahareng	4	Momahano e a fokola; mantswe ha a sebediswa ka paballeho (a mangata tlolo). Ha ho tatellano e ntle ya dintlha nehelanong ya hae. Dintlha tsa hae di batla di lobokane di sa utlwahale hantle, mme dintlha tsa bohlokwa di a haella. Mona le mane ho na le puo e nang le dipha (<i>diphoso</i>) le ha dintlha tsa hae di mo beha mahareng.
2	E karolwana feela	2–3	Kutlwisiso le bokgoni ba ho ngola kakaretso ke tse haellang. O sebedisa puo e nang le diphoso haholo e bileng e sa utlwahaleng hantle. Boholo ba dintlha tsa hae ke tse tswileng lekoteng empa o na le bonyane ntlha e le nngwe e nepahetseng. O etsa boiteko bo itseng ba ho <i>akaretsa</i> ditaba tsena (ho araba potso) empa o fokollwa ke kutlwisiso ya se batlehang (potsong ena).
1	Ha ho phihlello	0–1	Ha a bontshe kutlwisiso ya se batlehang potsong ena. Dintlha tseo a nehelaneng ka tsona ha se tse utlwisisehang. Ho bonahala bopaki ba hore moithuti o tsamaile a qotsa dintlha tse ding ho tswa temeng ya sethato jwalo ka ha di le jwalo, mme ho se le nyallano ya letho.

Beke di nne dithuto di qadile yunivesithing ya Turfloop. Mekete ya ho bula selemo e fedile. Jwale barupelli ba batla mosebetsi wa bona. Barupelli ba bang ba hlwahlwa, ba tseba seo ba se etsang ha ba bang ba jesa baithuti boloko. Ba tsebang seo ba se etsang ba kgothatsa baithuti. Ho teng baithuti ba tletseng papadi le ho ithabisa empa mosebetsi o salla morao. Ba jwalo ba phetapheta sehlopha ka makgetlo.

(Palo ya mantswe = 70)

- Kabo ya matshwao: 1. Ho ngola ka mantswe a hae (2)
2. Palo ya mantswe (1)
3. Dintlha (7)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 3.1.1 Ha sala ho thotse tu mona bookelong✓ (1)
- 3.1.2 Ka hoo ka lokela ho leka matsapa✓ (1)
- 3.2 E nngwe = A ko ntlisetse panana e nngwe.
E mpe = Ke jele panana e mpe
E mong = Ke fumane mothusi e mong ✓✓ (2)
- Motshwayi a hlokomele hore ke mehlala feela.
- 3.3 Ke habile ho ipholosa✓ (1)
- 3.4 Ka badisa le leng la ona✓ (1)
- 3.5 3.5.1 Hahaba > ho tsamaya/holoba ka mpa o sa sebedise maoto✓✓ (2)
- 3.5.2 Hasana > ho qhalana ka mokgwa wa ho tlatlala hohle fatshe✓✓ (2)
- 3.6 Ha ke utlwa tsena ka tlalellana/bipetsana✓ (1)
- 3.7 Ke ne ke dutse ke le mong to! ✓ (1)
- 3.8 Ngaka e nkwalletse hokae? ✓✓ (2)
- 3.9 Mangole a ka a ntse a nthusa ho ya fihla ho lona ✓✓

KAPA

- Mangole a ka a sa nthusa ho ya fihla ho lona (2)
- 3.10 Ena ke potso e sa kang ya ntshosa✓✓ (2)
- 3.11 3.11.1 Basebetsi ba binela tlase✓✓ (2)
- 3.11.2 Thoko e hlalosang✓✓ (2)
- 3.12 3.12.1 Koloji ya hae e fihlile mona e **benya** eka e ntjha✓✓ (2)
- 3.12.2 **Ntlwanatshwana/Teronko** ke lehae la batho ba ithuisang ka tsa ba bang✓✓ (2)
- 3.13 3.13.1 Nahana > monahano = Ke ile ka fihlelwa ke monahano wa hore ke thobe mono bookelong. ✓✓ (2)
- 3.13.2 Nwa > seno = Mahleu ke seno se seholo sa Basotho✓✓ (2)

TEMA YA 2

- 3.14 3.14.1 **Hlooho:** ha e a sebediswa ho supa/bolela setho sa mmele empa boemo ba motho mosebetsing wa hae e leng boemo ba ho okamela batho✓✓ (2)
- 3.14.2 **Letsoho:** e seng setho sa mmele empa boemo ba motho ba ho ba mothusi. Ke yena motho ya haufiufi le e moholo✓✓ (2)
- 3.15 Hedi> Ho sheba se itseng o sa tsitsisa maikutlo le mehopolo ho sona mme ka lebaka leo, o se sheba hang feela✓✓ (2)
- 3.16 Ke sa ntse ke balabala jwalo✓ Ke sa ntse ke balabala jwalo✓ (1)
- 3.17 Ho na le letona le seng le lelekilwe mosebetsing✓ (1)
- 3.18 Baetapele ba setjhaba ba lokelwa ke tlhompho. Tema e hlalosa hore phutheho e ile ya ema ka maoto ha tonakgolo le moifo wa hae ba fihla. Hape ba ba emela hore ba dule fatshe pele bona ba ka dula✓✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40**MATSHWAO A PAMPIRI ENA YOHLE: 80**